

JAPONSKÉ MÝTY

BOHOVIA, HRDINOVIA
A DUCHOVIA

JOSHUA FRYDMAN

JAPONSKÉ MÝTY

BOHOVIA, HRDINOVIA
A DUCHOVIA

○ やまのこ
山童

JAPONSKÉ MÝTY

BOHOVIA, HRDINOVIA
A DUCHOVIA

JOSHUA FRYDMAN

90 ILUSTRACÍ

PRELOŽILA ZUZANA TRSTENSKÁ

 IKAR

Venujem Nathanovi, pre ktorého nie je nijaký chrám priveľmi vzdialený ani strašidelný.

Frontispis: Jednooký *oni* máta v divokých lesoch starodávneho Japonska.

Na prednej obálke v smere hodinových ručičiek od ľavého horného rohu: Torijama Sekien, *Gazu jagjó*, 1776. Smithsonian Libraries, Washington, DC; *Buddhistické postavy a ich atribúty*, asi z roku 1850. Metropolitné múzeum umenia, New York; Izanagi. W. G. Aston, *Nihongi, Transactions and Proceedings of the Japan Society*, Londýn, Príloha 1, 1896; Hokusai, *Sto pohľadov na horu Fudži*, 1835. Newyorská verejná knižnica; Drak. Hokusai, *Obrázková kniha hrdinov Číny a Japonska*, 1850. Metropolitné múzeum umenia, New York.

Na zadnej obálke v smere hodinových ručičiek od ľavého horného rohu: Hokusai, *Okiku, duch Paláca tanierov*, 1831. Inštitút umenia v Minneapolise; Torii Kijomasu II, *Susanoo poráža Jamatu no Oročiho*, 1784. Artokoloro/Alamy Stock Photo; Králik. Detail z *Princ Okuni a králik* Jašimu Gakuteiho, asi z roku 1819. Metropolitné múzeum umenia, New York; Hokusai, *Sakujahime*, 1834. Newyorská verejná knižnica.

Joshua Frydman

The Japanese Myths: A Guide to Gods, Heroes and Spirits

Published by arrangement with Thames & Hudson Ltd, London

The Japanese Myths: A Guide to Gods, Heroes and Spirits © 2022 Thames & Hudson Ltd, London

Text © 2022 Joshua Frydman

This edition first published in Slovakia in 2023 by IKAR, a.s., Bratislava

Translation © 2023 by Zuzana Trstenská

Slovak edition © 2023 by IKAR, a.s.

Všetky práva sú vyhradené.

Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov ani prenášať v akejkoľvek podobe či akýmkoľvek spôsobom – elektronicky, mechanicky, fotokopírovaním, nahrávaním alebo inak – bez predchádzajúceho písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

Z anglického originálu *The Japanese Myths: A Guide to Gods, Heroes and Spirits*

(Thames & Hudson Ltd, London 2022) preložila Zuzana Trstenská.

Odborná spolupráca Mgr. František Paulovič, PhD.

Redigovala Katarína Šoganová.

Korigovala Veronika Zitta.

Obálku podľa originálneho návrhu upravil Augustín Putera.

Technická redaktorka Helena Oleňová.

Vydalo vydavateľstvo IKAR, a.s., Bratislava

v roku 2023 ako svoju 2 156. publikáciu v elektronickej podobe.

Prvé vydanie.

Sadzba a zalomenie do strán Veronika Jelenová.

978-80-551-9170-6

OBSAH

1

Čo sú japonské mýty? 8

2

Vek bohov 28

3

Cisársky mýtus 67

4

Živé *kami* a božskí ľudia 102

5

Kánonickí cudzinci:
Japonský buddhistický panteón 129

6

Svet plný duchov 164

7

Nové mytológie moderného Japonska 212

POZNÁMKY 234

POUŽITÁ LITERATÚRA 236

POĎAKOVANIE 240

ZDROJE ILUSTRÁCIÍ 241

REGISTER 242

ČASOVÁ OS

Obdobie Džómon:

asi 45 000 pred n. l. – 1000 pred n. l.

Obdobie Jajoi: asi 1000 pred n. l. – 200

Obdobie Kofun: 200 – 538

Obdobie Asuka: 538 – 710

Obdobie Nara: 710 – 784

Obdobie Heian: 784 – 1185

Obdobie Kamakura: 1185 – 1333

Obdobie Muromači: 1333 – 1568

Obdobie bojujúcich štátov

(*Sengoku džidai*): 1477 – 1568

Obdobie Azuči-Momojama: 1568 – 1600

Obdobie Edo: 1600 – 1868

Moderná éra: 1868 – až do súčasnosti

Obdobie Meidži: 1868 – 1912

Obdobie Taišó: 1912 – 1926

Obdobie Šówa: 1926 – 1989

Obdobie Heisei: 1989 – 2019

Obdobie Reiwa: 2019 – doteraz

Japonské more

HOKKAIDÓ

HONŠÚ

TICHÝ OCEÁN

Edo (Tokio)

Kamakura

ČO SÚ JAPONSKÉ MÝTY?

Japonsko sa oddávna spája s mýtmi. Lafcadio Hearn (1850 – 1904), jeden z prvých anglicky hovoriacich ľudí, ktorí sa stali naturalizovanými japonskými občanmi, si za životný cieľ určil spoznať zachované ľudové rozprávky z japonského vidieka a sprostredkovať ich zahraničnému publiku. Jeho zbierka poviedok *Kwaidan: Stories and Studies of Strange Things* (*Kwaidan: Príbehy a štúdie tajuplných vecí*) z roku 1904 sa na Západe preslávila. Príbehy o snehových ženách a krutých obroch v horách sa pridali k exotickosti japonskej drevotlača a odevov, ktoré sa o čosi skôr stali módnymi v západnej časti Európy a v Severnej Amerike. Hearnovo dielo odštartovalo viac ako 150 rokov trvajúcu posadnutosť Západu japonskými mýtmi. Koľko moderných fanúšikov japonského filmu, anime, mangy, literatúry alebo populárnej hudby vzrušujú obrazy bohov a príšer v nedostupných údoliach a na skalnatých vrchoch ostrovov? Napriek modernej príťažlivosti má japonská mytológia oveľa dlhšiu históriu.

Japonská spoločnosť sa dnes ocitla v zložitej historickej situácii. Japonsko je jednou z ekonomicky najsilnejších a technologicky najvyšeplejších krajín 21. storočia a je pevnou súčasťou moderného globálneho Západu. Zároveň však do veľkej miery nie je súčasťou Západu. Hlboké väzby, ktoré v súčasnosti existujú medzi Japonskom, Spojenými štátmi americkými a západnou časťou Európy, sú len o niečo staršie ako Hearn, ale mýty, ľudové rozprávky a príbehy, ktoré Hearn zaznamenal, siahajú oveľa ďalej. Okrem toho sú tieto príbehy prepojené s japonskými náboženstvami, ako sú buddhizmus a šintoizmus, ktoré mnohí ľudia v Európe či v Amerike celkom nechápu.

Mytológia nikdy nie je statická, no pri spätnom pohľade sa tak často môže javiť. Väčšina slávnych mytológií sveta – napríklad egyptská, grécko-rímska alebo severská – má svoje korene v spoločnostiach, ktoré už buď neexistujú, alebo nevyznávajú náboženstvá, ktoré sa s týmito mytológiami spájali. Tieto staršie mytológie akoby zamrzli v čase, hoci v skutočnosti sú to súbory príbehov, ktoré sa rozprávali vo veľmi odlišných časových obdobiach a vystupovali v nich tí istí bohovia a hrdinovia v rôznych podobách. V prípade Japonska sa však náboženstvá spojené s týmito mýtmi stále praktizujú, ich bohovia sa stále uctievaajú a ich hrdinovia sú stále aktuálni. Hoci moderní Japonci dnes chápu svoje mýty úplne inak, ako ich vnímali pred sto či dokonca pred viac ako tisíc rokmi, mytológia je v japonskej spoločnosti stále veľmi živou silou. Aby sme teda porozumeli japonskej mytológii, musíme pochopiť kontext týchto mýtov: to, kde vznikli, načo slúžili v minulosti a ako sa využívajú dnes.

ČO JE JAPONSKO?

Dnešné Japonsko nie je politicky ani kultúrne také ako pred 200, 500 alebo 1 000 rokmi. Zároveň však existuje silná kontinuita: mnohí súčasní Japonci sú potomkovia Japoncov spred 1 000 rokov, žijú v rovnakých oblastiach a uctievaajú mnohých rovnakých bohov. Aby človek mohol definovať, čo robí ich vieru japonskou, musí pochopiť rôzne spôsoby myslenia o Japonsku.

Táto krajina sa skladá zo štyroch hlavných ostrovov: zo severu na juh sú to Hokkaidó, Honšú, Šikoku a Kjúšú. Honšú, čo znamená pevnina, je zďaleka najväčší, nasleduje Hokkaidó a Kjúšú, zatiaľ čo Šikoku je najmenší z hlavných ostrovov. Japonské súostrovie zahŕňa aj takmer 7 000 menších ostrovov.

Súostrovie leží na východ od ázijského kontinentu a jeho japonský názov *Nihon* alebo *Nippon* 日本, v preklade pôvod slnka, odráža túto geografickú polohu. Anglický názov *Japan* vznikol v 17. storočí skomolením čínskej výslovnosti tých istých znakov. V modernej

mandarínčine je to *riben*, ale v ranej mandarínčine zo 17. storočia to bolo pravdepodobne niečo bližšie k *ž'-pen(-kuo)*. *Nihon* je vhodné meno na pomenovanie kráľovstva. Názov údajne pochádza z obdobia vlády cisárovnej Suiko 推古天皇 (vládla v rokoch 592 – 628), 33. vládára a prvej ženskej panovníčky v tradičnom poradí nástupníctva. Suiko údajne napísala list cisárovi Jang Kuangovi 陽 (chrámové meno Jang-ti, vládol v rokoch 604 – 618) z dynastie Suej v Číne, v ktorom urobila takéto vyhlásenie: „*Od Syna Nebies v krajine, kde slnko vychádza (Nihon), Synovi Nebies v krajine, kde slnko zapadá.*“ Tento list sa v plnom znení objavuje v *Suej-šu* (Kniha Suej, 636) spolu s nasledujúcou anekdotou.¹ Keď si cisár Jang vypočul úvodné oslovenie, veľmi ho rozčúlilo, že vládca barbarského kráľovstva (a navyše žena!) si nárokuje rovnaký titul ako čínsky cisár. Podľa *Suej-šu* bol taký rozhorčený, že nariadil list spáliť a neposlal odpoveď.

Bez ohľadu na to, či je udalosť v *Suej-šu* pravdivá, alebo nie, názov *Nihon* sa používal v Japonsku aj mimo neho minimálne od 8. storočia. Bol to oficiálny názov prijatý cisárskym dvorom a čiastočne práve preto zostáva názvom krajiny dodnes.² Napriek tomu ani názov *Nihon*, ani krajiny, o ktorých sa tvrdilo, že sa s ním spájajú, ešte pred 200 rokmi nemali stabilnú definíciu. Ako príklad možno uviesť Hokkaidó, najsevernejší z hlavných ostrovov, ktorý je dnes známy levanduľovými poľami, lyžovaním a pivom značky Sapporo. Tento ostrov nebol súčasťou Japonska až do konca 18. storočia. Predtým to bol tajomný barbarský región známy pod niekoľkými rôznymi názvami. Domorodých obyvateľov Hokkaida, Ainuov, po väčšinu japonskej histórie považovali za podivných divochov, ktorí uctievali medvede – nanešťastie ešte dlho po tom, čo ich ostrov obsadili a kolonizovali.

Aj veľká časť severnej časti Honšú bola po väčšinu japonskej histórie nebezpečným a neznámym územím. Celý hlavný ostrov si od 7. storočia nárokoval cisársky dvor, ale všetko severne od dnešných tokijských predmestí bolo hmlistým pohraničím, ktoré si pomaly podmaňoval v sérii vojenských kampaní, ktoré trvali až do konca roku 1100. Ostrovná reťaz, ktorá sa tiahne na juh od Kjúšú po

Úsvit za posvätnými skalami, nazývanými Manželský pár, vo Futami v modernej prefektúre Mie. Tieto skaly spojené posvätným lanom utkaným z ryžovej slamy sa uctievaajú v neďalekej svätyni Futami Okitama.

Okinavu a potom ďalej až po Taiwan a ktorá je v súčasnosti rozdelená medzi prefektúry Kagošima a Okinava, bola v skutočnosti v 14. až 17. storočí samostatným štátom, kráľovstvom Rjúkjú. Kráľovstvo Rjúkjú oficiálne dobyli začiatkom 16. storočia a odvtedy zostalo súčasťou Japonska s výnimkou prestávky počas americkej okupácie v rokoch 1945 – 1972. Dnes sa všetky uvedené oblasti považujú za japonské. Historicky však neboli súčasťou ostrovov a takzvané japonské mýty túto skutočnosť odrážajú.

Počas väčšiny japonských dejín sa Japonsko definovalo ako krajina, ktorej vládol japonský cisársky dvor. Dokonca aj v obdobiach, keď vládu riadili iné sily, ako napríklad počas šógunátov (vlády vedené vojenskými vládcami v stredoveku), boli cisár a jeho dvor ústrednými pojmami. Pre mnohých Japoncov žijúcich v predchádzajúcich storočiach bola krajina to isté ako krajina, ktorú si nárokoval cisár a ktorú preňho dobýjali, aj keď bol v skutočnosti bezmocný. V modernom období sa definícia Japonska posunula a Japonsko sa stalo krajinou ovládanou japonským ľudom, pričom pod týmto pojmom sa rozumejú osoby etnického alebo kultúrneho japonského pôvodu, ktoré hovoria japonským jazykom. Otázka, čo je ľud alebo dokonca moderný národ, je

komplikovaná, a to aj v prípade krajiny ako Japonsko, ktorá sa zdá relatívne homogénna nielen mnohým Japoncom, ale aj cudzincom.

NÁBOŽENSTVO A VIERA V JAPONSKU

Väčšina súčasných Japoncov sa nehlási k nijakému náboženstvu. V rámci všetkých krajín sveta má Japonsko najvyšší počet ľudí bez vierovyznania.³ Je to však moderný jav. Ako jasne dokazuje množstvo starodávnych chrámov a svätýň po celom Japonsku, súostrovie má dlhú náboženskú tradíciu – vlastne niekoľko náboženských tradícií. Japonsko si už od najstaršej histórie zachovávalo rovnováhu medzi viacerými náboženstvami. Táto rovnováha je základom všetkého od starovekých mýtov z 8. storočia až po súčasný folklór, popkultúrne umenie a mestské legendy.

Dve najvýznamnejšie náboženstvá v Japonsku sú šintoizmus a buddhizmus. Šintoizmus je pôvodnou vierou, ale buddhizmus sa na toto územie dostal veľmi skoro, takže obe náboženstvá sa vyvíjali popri sebe a navzájom sa ovplyvňovali. Buddhizmus, ktorý pochádza z Indie, sa do Japonska dostal z Číny v polovici prvého tisícročia. Nebolo to jediné náboženstvo, ktoré sem priniesli z kontinentu. Aj konfucianizmus, jedna z najdôležitejších pôvodných čínskych vier, sa dostal do Japonska touto cestou. Bol predovšetkým filozofiou a len zriedkavo sa praktizoval ako náboženstvo, ale aj on zanechal významnú a trvalú stopu v japonskej viere a kultúre. Aj taoizmus, ďalší dôležitý čínsky systém viery, mal vplyv na Japonsko, na rozdiel od konfucianizmu ho však neimportovali ako jednotný myšlienkový systém. Aby človek pochopil japonské mýty, musí pochopiť aj túto sieť vzájomne sa prelínajúcich náboženstiev.

Šintoizmus

Šintoizmus (správne *šintó* 神道, cesta bohov) je jediným pôvodným systémom viery v Japonsku. V niektorých ohľadoch sa nepodobá na formálne náboženstvo. Nemá posvätné texty a počas väčšiny jeho histórie

Drak (*kami* vody a počasia) rozdeľuje oblaky okolo hory Fudži.

bolo šintoistické kňazstvo organizované pod cisárskym dvorom a jeho prostredníctvom. Väčšina jeho moderných definícií je výsledkom toho, že učenci od stredoveku rozhodovali, čo je alebo nie je šintoizmus, a dokonca aj dnes možno nájsť spory o tom, čo sa považuje za súčasť tohto náboženstva.⁴

Šintoizmus je v podstate uctievanie *kami*, čiže božstiev. Neexistuje jednoduchá definícia *kami*. Niektoré, najmä zo starých mýtov, sú pomenované a stelesnené, ako napríklad Amaterasu, bohyňa

Šintoizmus

- Jediné pôvodné náboženstvo Japonska.
- Znamená cesta bohov a zameriava sa na uctievanie duchov známych ako *kami*. Zvieratá, predmety a miesta, ako napríklad hory, môžu mať vlastné *kami*.
- Miesta uctievania sa označujú za svätyne a slúžia v nich kňazi a kňazky. Spoznať ich možno podľa špeciálnych červených brán nazývaných *torii* (vtáčí prístrešok).
- Zameriava sa na čistotu a nečistotu viac než na pojmy ako dobro či zlo.

slnka, alebo Susanoo, jej mladší brat, ktorý zhmotňuje násilné prírodné sily. Tí sa najviac podobajú pomenovaným bohom iných panteónov, no zďaleka nie sú jediní. Jednotlivé *kami* majú prírodné lokality, ako sú hory a rieky, rovnako aj jednotlivé zvieratá, rastliny a dokonca predmety, ktoré vytvoril človek, napríklad meče alebo zrkadlá. Nejaká hora, napríklad Fudži, je nielen domovom mnohých *kami*, ale je tiež *kami* a navyše je i miestom ovládaným *kami* hôr vo všeobecnosti – a to všetko naraz. Táto súbežná existencia rôznych *kami* nepredstavuje problém, lebo *kami* sa definuje len tým, že ľudia v toto božstvo veria a uznávajú jeho existenciu. Hoci *kami* majú istú voľnú hierarchiu, nikto nemôže s istotou povedať, či *kami*, ktoré žije na hore, je viac alebo menej mocné ako *kami*, ktoré stelesňuje samotnú horu, a aj keby to bolo možné, nebolo by to dôležité. Dôvodom je, že *kami* nedefinuje ani tak to, čím sú, ako skôr to, kde sa nachádzajú.

Slávne „vznášajúce sa“ *torii* icukušimskej svätyne na ostrove Icukušima (známom aj ako Mijadžima) v súčasnej prefektúre Hirošima

Kami sa viažu na konkrétne miesto. *Kami* nejakej hory je na tejto hore všemocné. Mocné *kami* prírodných javov sú všemohúce všade, kde sa práve nachádzajú alebo sa chcú nachádzať – Amaterasu je bohyňa slnka, ale jej moc sa nemusí nevyhnutne týkať fyzického slnka alebo slnečného svetla. Podľa rôznych legiend sa okrem iného zjavovala ako búrkové mraky, ako had aj ako proroctvo. V skratke, stane sa, čo *kami* chce, aby sa stalo, no iba v oblasti, kde panuje. Pre väčšinu božstiev, ktoré sa viažu na konkrétne miesta, na živé bytosti či predmety, je toto panovanie obmedzené na ich bezprostredné okolie.

Kami sa uctieva na miestach, ktoré nazývame svätyne, aby sme ich odlíšili od chrámov, ktoré patria k buddhizmu alebo inému náboženstvu. V japončine jestvuje niekoľko slov na pomenovanie šintoistickej svätyne. Najčastejšie sa používa *džindža* (božie sídlo).⁵ Inými pomenovaniami pre veľké či dôležité svätyne sú *taiša* (veľké

Uctievači si umývajú ruky pred vstupom do šintoistickej svätyne, kde kňaz očisťuje veniec vetvičiek *sakaki*, ktorý visí z brány *torii*.

sídlo) alebo *džingú* (boží palác). Vo svätyniach slúžia mužskí kňazi nazývaní *kannuši* a ženské kňažky nazývané *miko*. Po väčšinu japonskej histórie boli tieto tituly dedičné a rodiny, ktoré viedli svätyné, boli silne spojené s božstvom a jeho mocou. Väčšina svätýň má jednu alebo viac *torii*, teda vtáčích príbytkov, tenkých drevených brán s dvoma vodorovnými prekladmi navrchu, z ktorých horný je dlhší než spodný. *Torii* označujú vstup do posvätného priestoru a sú bežným reprezentatívnym obrazom šintoizmu.

Stromy, skaly a iné väčšie miesta, ktoré stelesňujú *kami*, môžu byť na uctievanie vyhradené posvätnými lanami utkanými z čistého konope, ryžovej slamy alebo hodvábu, so širokými strapcami na uzloch. Aj kaskády zo zloženého papiera a listnaté konáre *sakaki* (*Cleyera japonica*), vždyzeleného kvitnúceho stromu pochádzajúceho z Japonska, sa používajú ako rituálne nástroje a na označenie posvätných miest.

Tieto priestory majú pre šintoizmus zásadný význam. Ponúkajú a zároveň vymedzujú priestor, v ktorom vládne dané *kami*. Možno ešte dôležitejšie je, že tieto prírodné priestory vytvárajú aj oblasti, do ktorých sa nesmie dostať nečistota.

Čistota je jedným z najdôležitejších šintoistických pojmov. Čistotu možno definovať ako prirodzený stav živého sveta, keď nie je znečistený smrťou alebo tým, čo sa spája so smrťou.⁶ Krv vrátane menštruačnej krvi a krvi pri pôrode, ako aj moč, výkaly, vývratky, zhnité jedlo, stojatá voda a akékoľvek časti mŕtvol sú rituálne znečistené, a preto ich nemožno priniesť do prítomnosti *kami*. Pri vchode do svätyně často stojí umývadlo so stále tečúcou vodou, aby si uctievači mohli pred vstupom do posvätného priestoru rituálne očistiť ruky i ústa – a tým aj telo a ducha. Čistota nie je to isté ako dobro, rovnako ako nečistota nie je to isté ako zlo. Podľa šintoistickej doktríny však *kami* obľubujú čistotu a neznášajú nečistotu. Konflikt, ktorý vzniká uprednostňovaním čistoty pred nečistotou a dobra pred zlom, vysvetľuje niektoré udalosti v starých japonských mýtoch.

Buddhizmus

- Vyvinul sa v Indii a rozšíril sa po strednej a východnej Ázii, do Japonska sa dostal z Číny v 6. storočí.
- Všetky bytosti, dokonca aj božstvá, sú uväznené v nekonečnom kolobehu reinkarnácií, len buddhovia, ktorí dosiahli osvietenie, sa môžu od tohto kolobehu oslobodiť.
- Miesta uctievania sa nazývajú chrámy a slúžia v nich mnísi (kňazi) a mníšky.
- Zameriava sa na morálku a filozofické otázky, ako napríklad na povahu reality.

Buddhizmus

Buddhizmus (jap. *bukkjó* 仏教) sa v Indii rozvíjal takmer sedem storočí, kým sa začal šíriť po strednej a východnej Ázii. Do Číny sa dostal niekedy počas neskorého obdobia dynastie Chan (206 pred n. l. – 220), a kým zasadla na trón dynastia Tchang (618 – 908), stal sa jedným z hlavných čínskych náboženstiev, ktorým zostáva dodnes. Náboženstvo sa rozšírilo do dnešného Tibetu, Vietnamu, Mongolska aj Kórey. Do Japonska ho niekedy v 6. storočí prinieslo kórejské kráľovstvo Päkče.

Buddhizmus sa zmenil, keď sa stretol najprv s Čínou a potom so zvyškom východnej Ázie. Jadro náboženstiev, učenie okolo Sidhárthu Gautamu, ako aj ďalšie rané filozofické diela a náboženské zákony – sväté knihy nazývané sútry (jap. *kjó*) –, boli základom toho, čo dnes nazývame théravádový buddhizmus (*théraváda* znamená slová starších). Množstvo ďalších textov, z ktorých niektoré možno nepochádzajú z Indie, sa však stalo pre čínskych buddhistov dôležitejšími, najmä jeden známy ako *Lotosová sútra* (jap. *Mjóhó Hokkekjó*). *Lotosová sútra* zavádza myšlienku takzvaných účelných prostriedkov (sanskrtsky *upája*, jap. *hóben*). Sú to spôsoby, ktorými možno počas života dosiahnuť osvietenie, preskočiť dlhý cyklus znovuzrodení, ktoré nakoniec vedú k pravde a buddhovstvu. Vetva buddhizmu, ktorá prevzala túto myšlienku ako súčasť svojho zamerania,

Historický Buddha Šákjamuni (jap. Šaka Njorai, pozri 5. kapitolu)
káže koncept účelných prostriedkov na maľovanej kópii *Lotosovej sútry*.

je dnes známa ako mahájánový buddhizmus alebo buddhizmus veľkého voza.

Buddhizmus v podstate nemá vlastných bohov. Namiesto toho náboženstvo učí, že aj bohovia sú zviazaní so svetom túžob, ako sa nazýva vesmír, a preto podliehajú cyklu znovuzrodenia. Bohovia z väčšiny náboženstiev sa dajú zaradiť do buddhistického svetonázoru, lebo sú to obmedzené bytosti, ktoré sú viazané svojou existenciou, zatiaľ čo buddhovia, bytosti, ktoré dosiahli osvietenie, sú dokonca mimo samotnej existencie.

Buddhistické náboženské komplexy nazývame chrámy, aby sme ich odlíšili od šintoistických svätýň. V japončine sú známe ako *tera* alebo *džin* a názvy väčšiny z nich sa končia buď znakom -dži 寺, čiže chrám, alebo -in 院, čiže kláštor. V chrámoch môžu pôsobiť mužskí kňazi, nazývaní aj mnísi, ktorí sú v japončine známi pod viacerými menami, najčastejšie ako variácie *só* alebo *bó*. Chrámy môžu viesť aj mníšky, v japončine známe ako *ama* alebo *ni*, pričom obe slová používajú znak 尼. Buddhistickí duchovní sú oveľa organizovanejší než

Päťposchodová pagoda buddhistického chrámu Kōfukudži v Nare je druhou najvyššou budovou svojho druhu, ktorá sa v Japonsku zachovala.

šintoistickí. Ešte pred niekoľkými storočiami skladali sľub čistoty a navonok sa podobali kresťanským mníchom a mníškam. Pokusy posledného šógunátu o kontrolu nad buddhistickými inštitúciami zahŕňali požiadavku, aby sa duchovní ženili a chrámy sa odovzdávali prostredníctvom rodinných línií, a táto prax pretrváva dodnes.

Na rozdiel od šintoizmu prišiel buddhizmus do Japonska s dlhou históriou, množstvom písaných textov a komplexným súborom morálnych filozofií. Buddhizmus sa od šintoizmu líši aj tým, že sa aktívne zaoberá hlbšími filozofickými otázkami, ako je povaha dobra a zla alebo miesto človeka vo vesmíre. Každá buddhistická škola vrátane tých, ktoré sa sformovali v Japonsku, ďalej rozvíjali svoje odlišnosti

vo filozofii a viere. Keďže buddhizmus dokázal do svojho systému poľahky prijať *kami*, obe náboženstvá sa rýchlo naučili koexistovať a čoskoro vytvorili aj úplnú symbiózu. Hoci sa v minulosti vyskytlo niekoľko pokusov o ich oddelenie, a to aj pred druhou svetovou vojnou, japonské formy buddhizmu a šintoizmu sú tak hlboko prepojené, že navzájom ovplyvňujú svoju kultúru a umenie, ako aj mytológiu. Dnes sa väčšina Japoncov pri narodení alebo sobáši spolieha skôr na šintoistické rituály a pri pohrebe a iných pochmúrnych udalostiach na buddhistické, hoci v mnohých prípadoch rituály čerpajú z hlbkej studnice spoločných praktík.

Konfucianizmus

Konfucianizmus (jap. *džukjó* 儒教) sa často označuje za filozofický systém, ale v Číne a celej východnej Ázii má dlhú históriu náboženskej praxe. Pôvodne išlo o súbor filozofií pripisovaných pravdepodobne fiktívnemu čínskemu filozofovi Kchungovi Čchiouovi 孔丘 (551 – 479 pred n. l.), ktorého meno európski jezuitskí misionári latinizovali ako Konfucius. Konfucius bol učencom a poradcom na dvoroch v období viacerých kráľovstiev pred zjednotením Číny do jednej ríše. Cestoval medzi rôznymi štátmi na Severočínskej nížine, radil vládcov, ako majú najlepšie vládnuť, a zhromažďoval

Konfucianizmus

- Riadi sa textami pripisovanými Kchungovi Čchiouovi (Konfuciovi), čínskemu učencovi a dvornému radcovi, ktorý žil v 6. storočí pred n. l. Sú zhrnuté v mnohých knihách a medzi najdôležitejšie patria *Rozhovory a výroky* (čín. *Lun-jü*; jap. *Rongo*, asi 5. st. pred n. l.).
- Pôvodne filozofia zaoberajúca sa udržiavaním rovnováhy medzi nebom a zemou. Zdôrazňuje morálnosť, zbožnosť potomkov a úctu k hierarchii.
- V Číne sa nakoniec rozvinul do štátom podporovaného náboženstva s chrámami, kňazmi a náboženskými doktrínami. Tento náboženský konfucianizmus sa v Japonsku nikdy neujal.

žiakov, ktorí sa riadili jeho zásadami. Tí v desaťročiach nasledujúcich po jeho smrti spísali jeho súborné učenie predovšetkým v knihe, ktorá je u nás známa ako *Rozhovory a výroky* (čín. *Lun-jü*; jap. *Rongo*). Tieto spisy kolovali niekoľko nasledujúcich storočí a za dynastie Chan sa stali oficiálnou filozofiou čínskej vlády. V nasledujúcom období južných a severných dynastií (386 – 589) sa Konfucius stal uctievaným transcendentálnym mudrcom. Z jeho učenia sa vyvinula náboženská vetva odlišná od tej, v ktorej jeho učenie nasledovali ako čistú filozofiu.⁷

V čase dynastie Tchang – viac ako 1 500 rokov po Konfuciovej smrti – sa jeho filozofická a morálna náuka rozvinula do štátom podporovaného formálneho náboženstva. Po celej Číne existovali konfuciánske chrámy s aktívnym kňazstvom a náboženskými doktrínami. S týmto

náboženským konfucianizmom sa prvý raz stretlo Japonsko, ktoré ho importovalo na súostrovie počas dynastie Tchang. Konfucianizmus sa v Japonsku nerozšíril ako plnohodnotné náboženstvo, no nikdy sa k nemu nepristupovalo ani ako k výlučne filozofickému smeru. Niektoré z jeho hlavných princípov sa začlenili do iných japonských systémov viery.⁸

Základným záujmom konfucianizmu je vzťah medzi zemou a nebom. Nebo nie je nevyhnutne konkrétne miesto, domov konkrétnych bohov, ale je to konceptuálna sféra, dokonalé zrkadlo toho, čím by

Konfucius vyobrazený ako šľachtic čínskeho cisárstva

mala byť zem. Keď sa zem vzdáľuje od neba, svet prírody aj ľudská spoločnosť sa primerane vychýľujú z rovnováhy. Zem možno vrátiť do rovnováhy s nebom tak, že budeme konať spravodlivo, to znamená dodržiavať kódex univerzálnej morálky a ochraňovať hierarchie. Tieto hierarchie sa na zemi prejavujú prostredníctvom konkrétnych vzťahov: rodičov s deťmi, starších bratov s mladšími bratmi, manželov s manželkami, pánov s vazalmi a vládcu so svojimi poddanými. Každú hierarchiu treba chrániť, pretože bez nich by sa základná harmónia spoločnosti rozpadla.⁹ Keď sa zem a nebo vychýlia z rovnováhy, výsledkom sú nielen morálne poklesky, ale doslova pohromy ako prírodné katastrofy a vzbury.

V záujme ochrany harmónie musí dobrý konfucián praktizovať synovskú zbožnosť, čiže úctu k rodičom a predkom. Musí rešpektovať aj ostatné hierarchické vzťahy, brať vážne povinnosti a dodržiavať prísny morálny kódex. Okrem toho musí dobrý konfucián študovať. Vzdelanie, najmä štúdium písaných textov, je dôležitou súčasťou pestovania morálky. Vzhľadom na to, že konfucianizmus kladie dôraz na morálku, úctu a štúdium a že v ňom chýbajú špecifické náboženské postavy (okrem Konfucia a jeho žiakov), ľahko sa spája s budhizmom a inými náboženstvami v Japonsku. Konfucianizmus tak ovplyvňuje postoje a predstavy bez toho, aby sa nevyhnutne objavil priamo v starovekých japonských mýtoch alebo novších ľudových rozprávkach.

Taoizmus a čínske ľudové tradície

Posledným zo známych čínskych náboženstiev, ktoré ovplyvnili japonskú mytológiu, je taoizmus (jap. *dókjó* 道教). Podobne ako konfucianizmus sa často považuje skôr za myšlienkovú školu než za náboženstvo, no rovnako ako konfucianizmus aj historický taoizmus si vytvoril vlastné kňazstvo, chrámy a posvätné spisy. Na rozdiel od konfucianizmu však taoizmus, ako ho chápeme dnes, nie je výsledkom vývinu jedinej myšlienkovkej školy, ale predstavuje syntézu mnohých rôznych vier predmodernej Číny.¹⁰

Hlavnými textami taoizmu sú *Tao te ťing* a *Kniha Čuang-c'*. Táto dvojica diel pochádza z približne rovnakého obdobia ako Konfuciove *Rozhovory a výroky*. *Tao te ťing* (*Kniha o ceste a cnosti*, jap. *Dótokukjó*, asi 7. storočie pred n. l.), pripisovaná osobe známej len ako Lao-c' 老子 (jap. Róši) alebo Starý majster, je zbierka aforizmov a rád na prvý pohľad podobná *Rozhovorom a výrokom*. *Kniha Čuang-c'* (jap. *Sódži*), ktorá sa pripisuje Čuangovi Čouovi 莊周 (asi 3. storočie pred n. l.), je otvorenejšie filozofické dielo a pozostáva z množstva úvah o povahe skutočnosti. Tieto knihy spolu možno pôvodne nesúviseli, no v 4. až 5. storočí ich už považovali za dvojicu a súčasť tej istej tradície.¹¹

V každom texte sa rozoberá koncept života podľa Cesty (čín. *dao*, jap. *dó* alebo *miči*), ktorý má mnoho významov, ale vo všeobecnosti sa vzťahuje na súlad s prírodou. Na rozdiel od konfucianizmu, ktorý vyžaduje prísnu morálku na zosúladenie zeme s nebom, podľa taoistickej filozofie je zem navždy dokonalá. To len ľudia so svojimi otravnými myšlienkami narušajú dokonalú – aj keď chaotickú – harmóniu prírodného sveta. Aby človek mohol žiť podľa Cesty, musí sa vzdať pascí bohatstva, moci a postavenia v ľudskom ponímaní a existovať. Jestvuje veľa rôznych spôsobov, ako to možno dosiahnuť, no ani *Tao te ťing*, ani *Kniha Čuang-c'*, nehovoriac o mnohých neskorších

Taoizmus

- Vznikol v Číne približne v rovnakom čase ako konfucianizmus a spája prvky mnohých rôznych predmoderných čínskych vieroveryznání vrátane miestneho folklóru a tradícií.
- Zdôrazňuje život podľa Cesty – život v harmónii s prírodou.
- Spája sa s magickými tradíciami, rozprávkami, čínskou astrológiou, vešteckými praktikami a božstvami domu.
- Hlavné diela: *Tao te ťing* (jap. *Dótokukjó*, asi 6. storočie pred n. l.) a *Kniha Čuang-c'* (jap. *Sódži*, asi 4. storočie pred n. l.).
- Nie je známe, že by sa v Japonsku stavali taoistické chrámy, ani tam neboli oficiálni kňazi, a predsa sa vplyv taoizmu prejavuje inými spôsobmi.

komentároch a odvodených textoch, ich nekonkretizujú. Pre niektorých taoistov je tento zmätok sám osebe súčasťou Cesty.

Taoizmus začal do seba už v ranom štádiu včleňovať miestny folklor a tradície. Vďaka tomuto a vďaka svojmu prepojeniu s prírodným svetom sa dlho spájal s magickými tradíciami, rozprávkami a množstvom málo známych bohov. Najbežnejší z nich sú nesmrteľní (čín. *sianren*, jap. *sennin*), ľudia, ktorí sa tak zjednotia s Cestou, že prekonajú smrteľný život. Nesmrteľní žijú vo voľnej prírode a môžu robiť v podstate čokoľvek, čo sa im zachce. Nie sú bohmi ničoho konkrétneho, ale majú zvláštne a tajomné schopnosti, dokážu napríklad jazdiť na oblakoch alebo ovládať tok času. Nad nesmrteľnými sú významnejšie bytosti, ako napríklad Kráľovná matka Západu 西王母 (čín. *Si-wang-mu*), starobylá a tajomná bohyňa, ktorá má takmer neobmedzenú moc. Kráľovná matka žije na krajnom západe, ako naznačuje jej meno, a niekedy ju vyvažujú iné mýtické postavy, ktoré predstavujú ostatné svetové strany. No podobne ako mnohé taoistické božstvá sa jej úloha a moc menia s každým príbehom, mýtom alebo podobenstvom.

Taoistická nesmrteľná Kráľovná matka Západu (naľavo) a jej služobná, zobrazené ako šľachtické počas dynastie Tchang